

Heydər Əliyev - 101 Xalqa, dövlətə, Vətənə həsr olunan ömür

Azərbaycanda Heydər Əliyev epoxası ötən əsrin altmışıncı illərinin sonlarından başlayıb. 1969-cu ildə Azərbaycanın rəhbərliyinə gələn Heydər Əliyev respublikamız barədə keçmiş ittifaqda yaranan stereotipləri dağıtdı, rejimin buxovlarını məhərrətlə sındıraraq milli dirçəlişə, yeni intibaha, gələcəkdə müstəqil yaşamağa zəmin ola biləcək fundamental osaslar yaratmağa nail oldu. Azər-

sübkeşliyin zirvə nöqtəsi sayıla bilər. Ümumilikdə Heydər Əliyevin respublikaya rəhbərlik etdiyi dövrdə SSRİ-nin ən nüfuzlu ali təhsil müəssisələrində 18 minədək yüksək ixtisaslı azərbaycanlı mütəxəssis hazırlandı. Heydər Əliyevin Azərbaycanın sabahı naminə misilsiz fəaliyyəti bütün mühüm istiqamətləri əhatə edirdi. Bu sırada Onun milli mədəniyyətə, ictimaiyyətə, Azərbaycan dilinə böyük qayğısını xüsusi qeyd etmək lazımdır. Milli ideoloji siyasətin tərkib hissəsi kimi, 1978-ci ildə Heydər Əliyevin cəhdləri və təşəbbüsü sayəsində Azərbaycan SSR-in Konstitusiyasına "Azərbaycan dili Azərbaycan SSR-in rəsmi dövlət dilidir" maddəsi daxil edildi. Bu, milli ideologiyamızın funksional vahidi

olan milli dilimizin mühafizəsi və təbliği baxımından mühüm tarixi strateji addım oldu. Bunun ardınca "Müasir Azərbaycan dili" və "Azərbaycan dili" dərslikləri hazırlandı. Heydər Əliyevin fəaliyyətindən bütün dünya azərbaycanlılarının ümummilli ideologiya ətrafında birləşdirilməsi, xalqın milli-mənəvi vəhdətinə nail olunması qırmızı xətt kimi keçirdi. 1982-ci ildə keçmiş ittifaq dövlətinin rəhbərliyinə irəli çəkilən, SSRİ Nazirlər Soveti sədrinin birinci müavini vəzifəsini tutan Heydər Əliyev doğma Vətəndən uzaqda yaşasa da, Azərbaycanın inkişafını və problemlərini diqqət mərkəzində saxlayırdı. Heydər Əliyev 1987-ci ilin oktyabrında Sovet İttifaqı Kommunist Partiyası Mərkəzi Komitəsi Siyasi Bürosunun və Şəxson Baş katib Mixail Qorbaçovun yeritdiyi siyasi xəttə etiraz əlaməti olaraq tutduğu vəzifələrdən istefa verdi. Vəzifədən getməsinə baxmayaraq, Heydər Əliyevin qəlbə yənə də Azərbaycanla döyünürdü. 1990-cı il yanvarın 19-dan 20-ə keçən gecə Bakıda törədilən qanlı faciəni xatırlayaq. 20 Yanvar qətliamı imperiya qüvvələri tərəfindən törədilmişdi.

Hadisələrin birbaşa günahkarları olan keçmiş ittifaqın rəhbərliyi Bakıda törədilən qırğın barədə məlumatları imperiyanın özündə və sərhədlərindən kənara yayılmasını qətiyyətlə istəmədi və bu məqsədlə repressiv tədbirlərə əl atırdı. Belə vəziyyətdə Heydər Əliyev heç nədən çəkinməyərək, Özünün və ailə üzvlərinin həyatını təhlükə qarşısında qoyaraq Azərbaycanın Moskvadakı daimi nümayəndəliyinə gəldi. Bakıda törədilən qırğın qətiyyətlə pislədi və informasiya blokadasını yarıdı. Ümumiyyətlə, Heydər Əliyev əvvəlcə keçmiş ittifaq daxilində rejimin məhdudiyatlarını yarıaraq milli dirçəlişə, gələcək müstəqil inkişafa zəmin ola biləcək fundamental osaslar yaratmağa nail olub. Bu gün Heydər Əliyevin zamanında məqsədyönlü şəkildə yaratdığı irsəndən kənar istər iqtisadiyyatımız, istərsə də mədəniyyətimiz çox kasıb görünür. O illərdə Heydər Əliyevin çox böyük səyləri hesabına yaradılan bu zəngin irs müstəqil Azərbaycanın maddi, mənəvi və mədəni osasları qismində çıxış edir. Prezident İlham Əliyev Azərbaycanın sovet hakimiyyəti illərində müstəqil olmasa da, inkişaf etdiyi, ölül-xüsusda da ötən əsrin 70-80-ci illərində Heydər Əliyevin rəhbərliyi altında hom iqtisadi, hom də sosial sahədə böyük uğurlar qazandığını məmnunluq hissi ilə diqqətlə qatdıraraq vurğulayıb: "70 il Azərbaycan xalqı Sovet İttifaqının tərkibində yaşayırdı. Baxmayaraq ki, müstəqil deyildik, Azərbaycan xalqı inkişaf edirdi. Xüsusilə 1970-1980-ci illərdə Ulu Öndər Heydər Əliyevin rəhbərliyi ilə Azərbaycan sürətlə inkişaf etmişdir, həm iqtisadi, həm sosial sahədə böyük uğurlar qazanmışdır".

şafında əhəmiyyətli rol oynayan Sibir və Uzaq Şərqi təbii resursları məhz bu dömr yolu ilə mərkəzi və Qərbi Rusiyaya, eləcə də xarici dövlətlərə ixrac edilir. Rusiyanın əsas neft-qaz yataqları, meşə və baliqçılıq, heyvandarlıq təsərrüfatları bu magistrat boyunca yerləşir ki, bunların da daşınmasında, ixracında, eləcə də yerli xalqların maliyyə və sosial vəziyyətinin inkişafında BAM çox böyük rolə malikdir. Bu magistratla ildə təxminən 180 milyon ton yük daşılır. Rusiyanın vaxtilə insan ayağı döyməyən, ucu-bucağı görünməyən əyalətlərində BAM hesabına bu gün müasir şəhərlər yaradılıb. Bu yol Rusiyanın tranzit sahəsində də inkişafına böyük tökən verir. Çin, Koreya Respublikası, Vyetnam, Hindistan və digər Cənub Şərqi Asiya və Orta Asiya dövlətləri Avropa ilə ticarət əlaqələrini məhz BAM vasitəsi ilə qururlar.

Bələ bir mühüm layihənin icrasında Heydər Əliyevin müstəsna xidmətləri olub. Həmin dövrdə Heydər Əliyev Baykal-Amur Magistratının həyata keçməsinə dəstək verən Siyasi Büro üzvlərindən biri idi. Sovet İttifaqında nəqliyyat sisteminin inkişafına xüsusi diqqət yetirən və bu sahəni ölkənin "arteriya damarı" adlandıran SSRİ Nazirlər Soveti Sədrinin birinci müavini Heydər Əliyevin 1984-cü ildə magistrat boyunca 10 günlük səfər etməsi ilə BAM-in tikintisində ciddi dönüş yarandı. O, keçmiş sovet dövlətinin magistrat boyu bir neçə günlük səfərə yollanan ilk yüksək vəzifəli şəxsi idi. Moskvaya qayıdan Heydər Əliyev iyulun 5-də Sov. İKP MK Siyasi Bürosunun iclasında Baykal-Amur dömr yolunun tikintisi ilə əlaqədar geniş məruzə ilə çıxış etdi. Məruzədə tikintinin sürətləndirilməsi üçün yeni ideya irəli sürərək onun həyata keçməsinə nail oldu.

Nəhəng layihənin uğurla başa çatdırılmasına rəhbərlik etmiş Heydər Əliyevin xidmətləri daim ehtiramla yad olunur. Belə ki, 2008-ci il iyulun 18-də Baykal-Amur Magistratında Şərqi Sibir dömr yolunun Anqoya stansiyasındakı vağzala Azərbaycan xalqının Ümummilli Lideri Heydər Əliyevin adının verilməsi münasibətilə təntənəli mərasim keçirilib, onun xatirə lövhəsi açılıb. Rusiya rəsmiləri Heydər Əliyevin Baykal-Amur Magistratının tikintisində xidmətlərini daim dərindən ehtiramla qeyd edirlər. "BAM-in tikintisinin başlanmasının yarməsrlilik yubileyi münasibətilə Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevə təbrik etməkdən səmimi-qəlbənd şadam. Onun atası, -BAM-in bütün inşaatçıları bunu yaxşı bilir, -Heydər Əliyev oğlu BAM-in tarixində müstəsna, böyük rol oynayıb. Heydər Əliyev oğlu SSRİ Nazirlər Soveti Sədrinin birinci müavini kimi Baykal-Amur Magistratının tikintisində kuratorluq edirdi, bu çox çətin layihənin baş tutması üçün ölkəni dəstəkləyirdi", - deyir Rusiya Prezidenti Vladimir Putin bəhs olunan görüşdəki çıxışında vurğulayıb.

Zamanın sirt sınaqlarında önə çıxan liderlər hər bir ölkənin və hər bir xalqın taleyində müstəsna rol oynayırlar. Onlar parlaq bir ulduz kimi qaranlıqları işıqlandırır, çətinliklərlə üzlaşan insanlara öz nümunələri ilə mənəvi güc və ümid verirlər. Liderlərin böyük missiyası ondan ibarətdir ki, onlar seçim anında müdriklik və qətiyyət ortaya qoyaraq xalqa doğru yol göstəririlər.

Azərbaycan xalqı üçün şərəfli liderlik missiyasını Özünün iti zəkası, uzaqgörənliyi, milliliyi, vətənpərvərliyi və çoxşaxəli fəaliyyəti ilə Ulu Öndər zirvəsinə yüksələn, xalqının qəlbində əbədiyaşarlıq qazanan Heydər Əliyev həyata keçirib. Mayın 10-da bu işıqlı və fədakar insanın anadan olmasının 101-ci ildönümü tamam olur. İllər ötdükcə Onun Azərbaycan naminə etdiklərinin miqyası və önəmi daha aydın şəkildə dərk olunur. Çox doğru olaraq Ulu Öndər Heydər Əliyevin həyatı bütünlüklə xalqa, dövlətə, Vətənə həsr olunan ömür kimi səciyyələndirilir.

Uzaqgörən və milli ruhlu siyasətçi olan Heydər Əliyevin Azərbaycana rəhbərlik etdiyi dövrdə, Moskvada yüksək vəzifələrdə çalışanda respublikamızın gələcək müstəqilliyi üçün fundamental osaslar yaratdığını qeyd etdik. Bəli, xalqımız ötən əsrin doxsanıncı illərinin əvvəllərində XX yüzillikdə ikinci dəfə müstəqilliyə qovuşdu. Burada Heydər Əliyevin "Müstəqilliyi qorumaq onu əldə etməkdən daha çətin" kəlamını xatırlamaq yerinə düşər. Tale elə getirdi ki, həmişə Azərbaycanın müstəqilliyini arzulayan, bütün şüurlu fəaliyyətləri bu istiqamətdə quran Heydər Əliyev respublikamızın müstəqilliyini qorumaq missiyasını da elə Özü yerinə yetirdi.

Əvvəlcə onu qeyd edək ki, Heydər Əliyevin Azərbaycanın real müstəqilliyinə nail olmaq üçün açıq müstəqil mücadiləsi Onun həyatının Naxçıvan dövründən başladı. Keçmiş ittifaq rəhbərliyindən uzaqlaşdırılan Heydər Əliyev 1990-cı ildə Moskvadan Bakıya qayıtmaq məcburiyyətində qaldı. Lakin imperiya nökrələri-bəhs olunan dövrdə Azərbaycanın rəhbərliyində təmsil olunan şəxslər Heydər Əliyevin Bakıya qayıdışını kresloları üçün təhlükə hesab edərək Onun paytaxtda qalmasını əngəllədilər. Heydər Əliyev doğulduğu Naxçıvana üz tutdu və burada insanlar Onu böyük sayğı ilə qarşıladılar. Həmin ilin payızında Heydər Əliyev Babək rayonunun Nəhrəm kəndindən Azərbaycan Respublikasının Ali Sovetinə deputat seçildi. O, eyni zamanda, Naxçıvan Ali Sovetinə də deputat seçilmişdi. Muxtar Respublikanın Ali Sovetinin seçkilərdən bir qədər sonra-17 noyabr 1990-cı il tarixində çağırılan sessiyasına sədrlik Heydər Əliyevə həvalə olundu. Sessiyada Onun təşəbbüsü ilə Naxçıvan Ali Sovetinin adı dəyişdirilərək Naxçıvan Respublikasının Ali Məclisi adlandırılması haqqında qərar çə-

mişdi ki, hətta müstəqilliyin itirilməsi təhlükəsi də real idi.

Müstəqilliyimiz, respublikamızın gələcəyi üçün həmin böhranlı günlərdə xalq son ümidini sınımanmış oğlu Heydər Əliyevə bağ-

Vətəndaş qarşudürməsinin dəf edilməsi, müstəqilliyin qorunması

O dövrdə Heydər Əliyevin atdığı bu kimi addımlar böyük cəsarət nümunəsi idi. Qeyd etmək yerinə düşər ki, bəhs olunan dövrdə hələ Sovet İttifaqı, kommunist partiyası fəaliyyət göstərirdi. Heydər Əliyev isə təhdidlərdən, Özü və ailəsi üçün yaranan biləcəklə təhlükələrdən çəkinməyərək respublikamızın gələcək taleyi baxımından müstəsna əhəmiyyət daşıyan qərarların qəbul olunmasına nail olurdu. Onun çağırışı ilə Naxçıvanın 1991-ci il martın 17-də keçmiş Sovet İttifaqının saxlanması ilə bağlı keçirilən referendumda qatılmasını Azərbaycan xalqının müstəqillik ideyalarını inamını artırdı, insanlarda qarşısalınmaz mübarizə əzmi yaradı.

Sonrakı mərhələdə Heydər Əliyev Azərbaycan naminə fəaliyyətini Bakıda davam etdirdi. O dövrün mənzərəsinə göz öndündə canlandırmaq. Xaos, iqtisadi və siyasi böhran, vətəndaş qarşudürməsi, torpaqlarımızın işğal altına düşməsi, cəmiyyətdəki sabahki günə ümidsizlik müstəqilliyin ilk illərində ölkəmizi səciyyələndirən əsas cəhətlər idi. Vəziyyət o qədər ciddi hal al-

layaraq təkidlə Onun Azərbaycanın siyasi rəhbərliyinə gəlməsinə tələb edirdi. Bütövlükdə Azərbaycanın inkişaf salnaməsini yazan Heydər Əliyev bu dəfə də xalqının yanında olmağa qərar verərək 1993-cü il iyunun 9-da Bakıya gəldi və iyunun 15-də Azərbaycan Respublikası Ali Sovetinin Sədri seçildi. Bir qədər sonra isə Milli Məclisin qərarı ilə Heydər Əliyev Azərbaycan Respublikası Prezidentinin səlahiyyətlərini həyata keçirməyə başladı. 1993-cü il oktyabrın 3-də ümumxalq səsverməsi nəticəsində Azərbaycan Respublikasının Prezidenti seçildi. Heydər Əliyev 1998-ci il oktyabrın 11-də xalqın yüksək

fəallığı şəraitində keçirilən seçkilərdə səslərin 76,1 faizini toplayaraq, yenedən Azərbaycan Respublikasının Prezidenti oldu. Heydər Əliyevin müdrik və uzaqgörən siyasəti sayəsində Azərbaycanda hadisələr müsbət məcraya yönəldi, ölkənin parçalanması təhlükəsi aradan qaldırıldı, qanunsuz silahlı qruplaşmaların dövlət çevrilişləri cəhdlərini son qoyuldu. Bəhs olunan tarixi dövrə əkskurs edən Prezident İlham Əliyev vurğulayıb: "Bax bu ağır vəziyyətdə - 1993-cü ildə Heydər Əliyev xalqın tələbi ilə hakimiyyətə gəlmişdir və xalqın dəstəyi, inamı hesabına vəziyyət sabitliyə doğru getməyə başlamışdır".

Müstəqilliyimizin möhkəm əsaslarını yaradan Lider

baycının gələcək inkişafı baxımından güclü iqtisadiyyat qurulmasının önəmli yüksək dəyərləndirən Heydər Əliyev qısa müddətdə respublikamızın keçmiş ittifaqın aqrar əlavəsindən çıxardaraq yüksək texnologiyalı sənaye inkişafına istiqamətləndirdi. Heydər Əliyev öz nüfuzundan istifadə edərək bir sıra ümumittifaq əhəmiyyətli iqtisadi layihələrin məhz Azərbaycanda reallaşdırılmasına nail olurdu. Onun respublikaya rəhbərlik etdiyi dövrdə neft sənayesində tənəzzül meyilləri aradan qaldırıldı, neft və qaz ehtiyatlarının sadən səmərəli istifadə edilməsi milli inkişafa mühüm töhfələr bəxş etdi.

Eyni zamanda, Heydər Əliyev respublikada aqrar sektoru da sənaye əsasında inkişaf etdirməyə, intensiv metodların tətbiqi yolu ilə bir sıra istiqamətlərdə, o cümlədən də gəlirli sahə olan pambıqçılıqda məhsuldarlığın əhəmiyyətli dərəcədə artırılmasına nail oldu. Artıq 1982-ci ildə kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsal həcmi ilk dövrlərlə müqayisədə 6 dəfə artmışdı ki, bu da aqrar sektorun inkişafı yönündə həyata keçirilən siyasətin səmərəliliyindən xəbər verirdi.

Heydər Əliyevin azərbaycanlı gəncləri keçmiş ittifaqın nüfuzlu ali məktəblərində təhsil almağa göndərməsi uzaqgörənlik və milli təəs-

Bütün fəaliyyəti dövründə dünyada xalqımıza başucalığı gətirən tarixi şəxsiyyət

Heydər Əliyevi tarixi şəxsiyyət kimi səciyyələndirən əsas cəhətlərdən biri ondan ibarətdir ki, O, tutduğu bütün vəzifələrdə öz işinə son dərəcə məsuliyyətlə yanaşıb və yüksək təşkilatçılıq bacarıqları ortaya qoyub. Bununla da həmişə xalqımıza başucalığı gətirib. Zamanında Heydər Əliyevin miqyasına görə çox böyük layihə olan Baykal-Amur Magistralı (BAM) layihəsinin həyata keçirilməsinə rəhbərlik etməsi buna ən yaxşı nümunələrdən biridir. Cari il aprelin 22-də Moskvada Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin və Rusiya Federasiyasının Prezidenti Vladimir Putinin iştirakı ilə BAM-in 50 illik yubileyi münasibətilə dömr yolu sahəsinin veteranları və işçiləri ilə birgə görüş baş tutdu. Çox çətin şərtlərlə icra edilən 4324 kilometr uzunluğundakı BAM-in tikintisində 2 milyon dan artıq insan iştirak edib, 2230 körpü, 8 tunel, 200 dömr yolu stansiyası inşa olunub. Bu gün Rusiya Federasiyasının iqtisadi inki-

Ata vəsiyyətinin yerinə yetirilməsi

Heydər Əliyevin ən böyük amalı Azərbaycanın müstəqilliyinin qorunması və ərazi bütövlüyünün təmin olunması idi. Onun qəlbində Ermənistanın işğalına son qoyulacağına, ərazi bütövlüyümüzün gəc-təz bərpa olunacağına, xalqımızın Şuşaya, Kəlbəcəyə, Laçına, Ağdama və digər yurd yerlərimizə qayıdacağına böyük inam var idi. Onun səyləri və diplomatik məharəti sayəsində 1994-cü ilin mayında atəşkəs müqaviləsinin imzalanması Azərbaycanı öz gücünü səfərbər etmək, iqtisadiyyatını gücləndirmək və yüksək döyüş qabiliyyətinə malik ordu qurmaq üçün imkanlar açdı. Sonrakı mərhələdə Prezident İlham Əliyev bu imkanlardan səmərəli istifadə etməklə respublikamızın yeni inkişaf mərhələsinə yüksəldi. Heydər Əliyevin hazırladığı yeni neft strategiyasının, "Əsrin müqaviləsi"nin uğurla reallaşdırılması sayəsində ölkəmizin iqtisadi və maliyyə imkanları əhəmiyyətli dərəcədə artdı. Respublikamızda müasir ordu formalaşdırıldı.

Prezident İlham Əliyev ölkəmizin iqtisadi və hərbi potensialına əsaslanmaqla daim ərazi bütövlüyümüzün təmin olunması məsələsini Azərbaycanın gündəliyinin mərkəzində saxladı. Azərbaycan

haqq və ədalətli bərpasına 2020-ci ildə 44 günlük Vətən müharibəsində və 2023-cü ildə 23 saatlıq lokal xarakterli antiterror tədbirlərində nail oldu. Vətən müharibəsində Silahlı Qüvvələrimizin şücaəti sayəsində ərazi bütövlüyümüz hərbi-siyasi yolla təmin olundu. 23 saatlıq lokal xarakterli antiterror tədbirlərinin nəticəsində isə Qarabağda separatizmin kökü birtəhlükə kəsildi. Beləliklə, Müzəffər Lider İlham Əliyev Azərbaycan xalqının mental dəyərlər sisteminə mühüm yer tutan ata vəsiyyətinə əməl etmiş oldu. Qeyrətli Azərbaycan övladı üçün bundan böyük xoşbəxtlik təsəvvür etmək çətindir. Prezident İlham Əliyevin Özü Şuşanın azad edilməsi münasibətilə xalqa müraciətində keçirdiyi sevinc hissələrini belə ifadə edib: "Mən bu gün Ulu Öndər Heydər Əliyevin məzarını ziyarət etdim, onun ruhu qarşısında baş əydim. Ürəyimdə dedim, xoşbəxt adamam ki, ata vəsiyyətinə yerinə yetirdim. Şuşanı azad etdik! Bu, böyük Qələbədir! Bu gün şəhidlərimizin, Ulu Öndərin ruhu şaddır! Gözün aydın olsun Azərbaycan! Gözünüz aydın olsun dünya azərbaycanlıları!"

Mübariz ABDULLAYEV